

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนและการเรียนรู้ทางการเมือง

โดยที่การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับประชาชน โดยเฉพาะในยามที่ประชาชนไทยมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงเพื่อที่จะได้ทราบว่าสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์มีบทบาทในการเสนอข่าวสารทางการเมืองอย่างไร และข่าวสารที่ประชาชนได้รับจากหนังสือพิมพ์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือไม่ อย่างไร ฉะนั้น แนวความคิดและทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องของแนวความคิดและทฤษฎี การเรียนรู้ทางการเมือง สื่อมวลชน และการสื่อสารทางการเมืองเพื่อนำไปสู่แนวความคิด บทบาท และหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการเมืองอันเป็นกรอบความคิด (conceptual framework) ที่ใช้ในการศึกษา

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง

ในขณะที่สังคมมีวิธีการที่จะทำให้สมาชิกใหม่เรียนรู้ถึงแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติ เรียนรู้การที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่สังคมตระเตรียมให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้ถึงแบบแผนความประพฤติ ความเชื่อ ตลอดจนบรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แล้วย่อมสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ปรับตนเองให้เข้ากับรูปแบบอันเป็นที่ยอมรับของสังคมได้ ระบบการเมืองเองก็มีวิธีการที่จะทำให้นักการเมืองมีความคิด ความเชื่อ ตลอดจนมีพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะที่ใหม่แตกต่างกัน โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization process)

1. ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมือง¹

เดวิด อีสตัน และแจ๊ค เดนนิส (David Easton and Jack Dennis) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมืองว่าการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง กระบวนการที่ระบบการเมืองส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมืองต่าง ๆ (political orientations) อันได้แก่ความรู้ หัสนคติ บรรทัดฐาน ค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แล้ว สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองจะต้องแสวงหาแบบแผนของความโน้มเอียงทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะมีผลต่อการคงอยู่ของระบบการเมืองนั้น ๆ ดังนั้นการเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบอยู่ได้

เจมส์ โคลแมน (James S. Coleman) ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึงกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติต่อระบบการเมืองต่อบทบาทของคนในระบบการเมือง ทั้งรวมถึงการมีความรู้ การมีความรู้สึก และการมีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตนเอง

ริชาร์ด ดอว์สัน และพรีวิทท์ เคนเนธ (Richard Dawson and Prewitt Kenneth) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่พลเมืองบรรลุนิติภาวะทางการเมือง กล่าวคือ สามารถแสดงทรรศนะความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับการเมืองได้ ส่วนเฟรด กรีนสไตน์ (Fred Greenstein) ได้ให้คำจำกัดความทั้งในวงแคบและวงกว้าง ในวงแคบ เฟรด ว่าเป็นการเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึงกระบวนการได้ข่าวสาร การปลูกฝังค่านิยม ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ทางการเมืองอย่างมีเจตนา

¹ จุมพล หนีมพานิช, "กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับทัศนคติทางการเมืองของคนไทย", ใน พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532), หน้า 262-263.

โดยผ่านองค์การหรือสถาบันที่มีความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ในวงกว้าง เปรต ว่าการ เรียนรู้ทางการเมือง หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในทุกช่วง ของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะการเรียนรู้จะเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ จะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม

จากความหมายของการเรียนรู้ทางการเมืองที่ ฮิสตัน และเตนนิส โคลแมน ตลอดจนทีดอร์สันและเคนเนธ รวมทั้งที่กรีนสไตน์ให้ไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก ความสำนึกและ ค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง

2. ความสำคัญของการเรียนรู้ทางการเมือง²

เป็นที่ตระหนักหรือยอมรับกันว่า สิ่งที่เกิดขึ้นทางการเมืองแท้ที่จริงแล้วถูก กำหนดโดยพฤติกรรมของบุคคล (ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นข้าราชการ นักปฏิวัติ นักการเมือง บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ หรือบุคคลอื่น ๆ) มากกว่าตัวองค์การหรือสถาบัน และพฤติกรรมของ บุคคลโดยเฉพาะพฤติกรรมทางการเมืองจะเป็นเช่นไร สนับสนุนการเมือง ระบบการเมือง นั้น ๆ หรือไม่ ส่วนสำคัญขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางการเมือง เช่น กรณีของประเทศไทย แม้จะ นาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาช้มากกว่า 60 ปีแล้ว ก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตย ทั้ง ๆ ที่มีโครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองที่สำคัญเหมือนกับอังกฤษซึ่งเป็นประเทศแม่บท ทุกอย่าง สาเหตุที่สำคัญสาเหตุหนึ่งคือพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนคนไทย ยังไม่เอื้อ อำนวยต่อการปกครองระบอบนี้ ซึ่งผิดกับประเทศอังกฤษที่พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน เอื้ออำนวยมากกว่า การที่พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนคนไทย ยังไม่เอื้ออำนวยต่อ

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 263-264.

การปกครองระบอบนี้ ซึ่งผิดกับประเทศอังกฤษที่พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนเอื้ออำนวยมากกว่า การที่พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนชาวอังกฤษมีลักษณะเช่นนี้เพราะการเรียนรู้ทางการเมืองของอังกฤษเองมีส่วนช่วยอยู่นั่นเองในการที่จะทำให้ประชาชนชาวอังกฤษมีความรู้ ความเข้าใจในการเมืองแบบประชาธิปไตย และอยากเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น อนาคตของประเทศไทยถ้าต้องการให้ระบอบประชาธิปไตยเจริญก้าวหน้า จะต้องสร้างพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้มีลักษณะแบบอังกฤษคือมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่เริ่มมาตั้งแต่ครอบครัว

ด้วยเหตุที่การเรียนรู้ทางการเมืองมีความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงได้กลายเป็นแขนงวิชารัฐศาสตร์ที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วโดยมีนักรัฐศาสตร์ที่สำคัญต่อไปนี้ได้ช่วยในการบุกเบิกงานการศึกษาทางด้านนี้ อาทิเช่น เฮอริเบิร์ต ฮายแมน (Herbert Hyman's) ในงานเขียนชื่อ Political Socialization (1959) เฟรด กรีนสไตน์ (Fred Greenstein) เดวิด อีสตัน (David Easton) และโรเบิร์ต เฮสส์ (Robert Hess) ในงานวิจัยเกี่ยวกับการให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับเด็กนักเรียนโรงเรียนยูเลาท์ (Heinz Eulau) ผู้ซึ่งได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองเพื่อศึกษา การเลือกสรรเจ้าหน้าที่ทางการเมือง อัลมอนต์ (Almond) และโคลแมน (Coleman) ผู้ซึ่งใช้ศัพท์การเรียนรู้ทางสังคมในฐานะที่เป็นหน้าที่หนึ่งของระบบการเมืองในงานเขียนที่มีชื่อ The Politic of The Developing Areas (1960) และลูเซียน พาย (Lucian W.Pye) ซึ่งเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ใช้ศัพท์การเรียนรู้ทางสังคมในงานเขียนที่มีชื่อ "Political Modernization and Research on the Process of Political Socialization" (1959)

3. กระบวนการของการเรียนรู้ทางการเมือง

วิลเลียม ซี มิเชลล์ (William C.Mitchell) ได้ให้ทรรศนะของกระบวนการ

การเรียนรู้ทางการเมืองไว้ดังนี้³

1. ได้มีการสอนอะไร
2. แก่ใคร
3. โดยใคร
4. ด้วยวิธีการอย่างไร
5. ภายใต้สภาวะเช่นไร
6. ได้บังเกิดอะไรขึ้น

ส่วน ดิน จารอส (Dean Jaros) ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการทางการเมืองประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้⁴

1. ใคร (who)
2. เรียนอะไร (learns what)
3. จากใคร (from what)
4. ภายใต้สถานการณ์เช่นไร (under what circumstance)
5. มีผลออกมาอย่างไร (with what effects)

ซึ่งขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับชุมชน กล่าวคือ ในระดับชุมชน กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองปรากฏในลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรม (โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมือง) แก่ประชาชน โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ตระหนักเข้าใจถึงแบบแผนของความคิดและแบบแผนของการกระทำนั้น ๆ ส่วนในระดับปัจเจกบุคคล กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก และ

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 265.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 266.

ค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติทางการเมือง (political views) โดยผ่านตัวแทนหรือสถาบันที่สำคัญ เช่น ครอบครัว โรงเรียน และสื่อมวลชน เป็นต้น

4. วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ มี 2 ประการ คือ

1. ทาให้ประชาชนมีทัศนคติ ความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนมีพฤติกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับความต้องการของระบบการเมืองนั้น ๆ

2. ทาให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี มีความจงรักภักดีและมีความผูกพันต่อชาติของตน

5. วิธีการเรียนรู้ทางการเมือง

วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ⁵

1. วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง (direct form of political learning) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น

1.1 การเลียนแบบ (imitation) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางสังคมที่มนุษย์รู้จักมาช้านาน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในวัยใด วัยหนุ่มหรือวัยที่มีอายุ สติปัญญาเจตยิวฉลาดมากหรือน้อย ล้วนผ่านการเรียนรู้แบบเลียนแบบมาแล้วทั้งสิ้น จนกรณีของการเรียนรู้ทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน จากการศึกษาของกรีนสไตน์ อีสตัน และเฮสส์ พบว่า ความนิยมจนพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นกับเด็กส่วนใหญ่ได้มาจากการเลียนแบบบิดา มารดา เพราะบุคคลเหล่านี้มีความใกล้ชิด

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 271-274.

และมีความสำคัญต่อชีวิตของพวกเขา และต่อมาเมื่อเด็กมาเรียนหนังสือมีเพื่อนจบแล้วไปทำงาน ทรศนะทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับเขาในช่วงนั้น ๆ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากการเลียนแบบ

1.2 การเรียนรู้จากความคาดหวัง (anticipatory socialization)

การเรียนรู้แบบนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหวังว่าตัวเองอยากจะมีตำแหน่งหน้าที่การงาน (หรือมีวิชาชีพ) ที่สูงส่ง เขาจะต้องเริ่มต้นเรียนรู้แบบแผน คุณค่า และพฤติกรรมของบทบาทที่เขาจะเข้าไปดำรงตำแหน่ง (หรือวิชาชีพที่เขาจะเข้าไปเกี่ยวข้องไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าไปดำรงตำแหน่งนั้นจริง ๆ)

1.3 การให้การศึกษาทางการเมือง (political education) เป็น

วิธีการที่เกิดจากความตั้งใจที่จะถ่ายทอดทรศนะหรือความนิยมเอียงทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับบุคคล ซึ่งอาจจะดำเนินโดยสถาบันหรือองค์การ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ตัวแทนของรัฐบาล กลุ่มและองค์การหรือสถาบันอื่น ๆ

1.4 การมีประสบการณ์ทางการเมือง (political experience)

เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการมีหรือการเข้าไปมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง ซึ่งจะหาให้ผู้ที่เข้าไปมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรงมีความรู้สึกเชื่อมั่นตนเองในทางการเมือง รู้สึกว่าตนสามารถมีอิทธิพลในการกระทำทางการเมืองได้

2. วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม (indirect form of political learning) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น

2.1 การถ่ายโยงระหว่างบุคคล (interpersonal transference)

เป็นวิธีการที่เกิดจากการถ่ายโยงความรู้สึกและประสบการณ์ที่มาจากผู้ที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา ครู เพื่อน เป็นต้น โดยบุคคลเหล่านี้จะเป็นแบบในการมองสภาวะทางการเมืองให้กับเด็ก ลักษณะการเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้ ความคิด และความรู้สึกของเด็กต่อสิ่งต่าง ๆ ทางการเมืองไม่ได้เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ หรือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ โดยตรง แต่เป็นการโยงความคิด ความรู้สึกที่เด็กมีต่อบุคคลที่เขาสัมพันธ์ด้วยกับอำนาจทางการเมืองหรือบุคคลในระบบการเมือง

2.2 การฝึกปฏิบัติ (apprenticeship) การเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้เกิดขึ้นในสถานการณ์หรือในการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่สถานการณ์หรือการกระทำนั้น ๆ ทำให้บุคคลได้มีทักษะและคุณค่าที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์หรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการเมืองได้

2.3 การสร้างข้อสรุปทั่วไป (generalization) การเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้ เกิดจากแบบแผน คุณค่า หรือความเชื่อพื้นฐานของคนในสังคมซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่กลับไปมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้น

6. สถาบันในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

ทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก ตลอดจนค่านิยมเกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง ที่บุคคลได้มาไม่ว่าจะในตอนที่เด็กหรือตอนโตเป็นผู้ใหญ่ ส่วนมากแล้วได้มาโดยผ่านองค์การหรือสถาบันที่สำคัญ ๆ ดังนี้⁶

6.1 ครอบครัว เป็นแหล่งที่วัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่ ทัศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง จึงเป็นสถาบันของการเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็กที่สำคัญ เพราะเด็กส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ในครอบครัว มีโอกาสติดต่อกับบุคคลอื่นน้อย ฉะนั้น แบบแผนของความคิด การกระทำ เด็กจะได้มาจากครอบครัว

6.2 สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหรือตัวแทนที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนและนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้เพราะในสังคมสมัยใหม่ การเรียนรู้ทางการเมืองมักจะเกิดขึ้นโดยผ่านหลักสูตร กิจกรรมเกี่ยวกับพิธีการในชั้นเรียน และครูอาจารย์ โดยเฉพาะในสถาบันระดับอุดมศึกษาจะเป็นแหล่งที่เปลี่ยนแปลงลักษณะหนึ่งเฉยทางการเมือง การ

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 275-280.

ไม่แสดงออกทางการเมือง ความไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้มีความสนใจอยากแสดงออกทางการเมือง

6.3 กลุ่มเพื่อน งานช่วงที่เด็กเข้าสู่วัยรุ่นกลุ่มเพื่อนจะช่วยให้การเรียนรู้ทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นจนกระทั่งสามารถเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

6.4 กลุ่มอาชีพ เมื่อบุคคลได้รับการเตรียมพร้อมที่จะประกอบอาชีพของตนเอง จะพบว่าในกลุ่มอาชีพจะมีวิธีการโดยเฉพาะของตนซึ่งอาจจะไม่เข้ากับกลุ่มอาชีพอื่น นอกจากจะช่วยให้สมาชิกทั้งหมดของกลุ่มได้เรียนรู้ทางสังคม คือ ระเบียบวิธีการของกลุ่ม งานบางกรณียังได้ช่วยสมาชิกของกลุ่มให้ได้เรียนรู้หรือมีทัศนคติงานทางการเมืองอีกด้วย เพราะในหลายกรณีกลุ่มแต่ละกลุ่มจะได้มาซึ่งความต้องการหรือผลประโยชน์จะต้องมีการเคลื่อนไหว ชุมนุมประท้วง ซึ่งสมาชิกของกลุ่มจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองในแง่ของวิธีการเคลื่อนไหวชุมชน วิธีการใช้อำนาจต่อรองกับนายจ้าง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือแม้กระทั่งกับรัฐบาล

6.5 สื่อมวลชน โดยทั่วไปสื่อมวลชนมีหน้าที่เสนอข่าวสาร เสนอความเห็น บริการการศึกษาและความบันเทิง ซึ่งหน้าที่เหล่านี้โดยเฉพาะหน้าที่เสนอข่าว และ เสนอความเห็นมีผลต่อทัศนคติ ความนิยมเอียงทางการเมืองของบุคคล เพราะข่าวที่เสนอทุกวัน ส่วนหนึ่งเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่สื่อมวลชนได้ถ่ายทอดจากรัฐบาลมาสู่ประชาชน

6.6 สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ นอกจากทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของประชาชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การของรัฐบาล สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศแล้วยังมีส่วนในการทำหน้าที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับประชาชนอีกด้วย วิธีการที่สถาบันทางการเมืองเหล่านี้ให้การเรียนรู้ทางการเมืองก็โดยผ่านการให้ข่าวทางหนังสือพิมพ์ การประชุมปรึกษาหารือ การติดต่อเป็นการส่วนตัว ซึ่งหากได้กระทำกันอย่างจริงจังก็จะมีส่วนทำให้ประชาชนเกิดความสนใจทางการเมืองได้

ทฤษฎีว่าด้วยสื่อมวลชน

การสื่อสาร (communication) เป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ ที่เกิดมาพร้อมกับประวัติของมนุษยชาติ ทำให้สังคมมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้า หรือสามารถส่งทอดวัฒนธรรม วิชาการทั้งหลายแก่คนรุ่นหลังได้ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

การสื่อสารของมนุษย์แต่แรกนั้นเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลอาจจะด้วยการพูด การกระทำ ต่อมาเมื่อสังคมมนุษย์เจริญขึ้น มนุษย์ก็ได้ติดต่อสื่อสารด้วยการสื่อสารที่มีไปบุคคล เช่น สื่อสารกันด้วยสิ่งพิมพ์ ด้วยอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการสื่อสารเช่นนี้เราเรียกว่าการสื่อสารมวลชน และเรียกเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารประเภทนี้ว่าสื่อมวลชน

1. ความหมายของสื่อมวลชน⁷

สื่อมวลชน (mass media) หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวและความรู้ไปสู่มหาชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และภาพยนตร์

สื่อสารมวลชน (mass communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารสู่มหาชน โดยอาศัยเครื่องมือหรือสื่อกลางต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

⁷ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, "สื่อมวลชนกับพัฒนาการทางการเมืองไทย", ใน ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย. (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533), หน้า 737.

2. ประเภทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ⁸

2.1 สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ (printed medias or publications)

เกิดจากการพิมพ์ตัวหนังสือลงบนแผ่นกระดาษและทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าว ความรู้ในททุก ๆ ด้าน จากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่น ซึ่งอาจจะ เป็นบุคคลคนเดียว หลายคน หรือพร้อมกันเป็นกลุ่มใหญ่ การพิมพ์จะถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของคนแต่ละรุ่นมายังรุ่นหลังได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ เพราะสามารถเก็บเป็นหลักฐานได้ ง่ายตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ อ่านเมื่อใดก็ได้ และสามารถให้รายละเอียดได้มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น สื่อมวลชนประเภทนี้สามารถแยกได้หลายชนิด เช่น หนังสือพิมพ์ (newspapers) นิตยสาร (magazines) วารสาร (journals หรือ periodicals) หนังสือ (books) จุลสาร (pamphlets) โปสเตอร์ (posters) ใบปลิว (leaflets) เป็นต้น

2.2 สื่อมวลชนประเภทอิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) เป็นสื่อมวลชน

ที่ต้องใช้ไฟฟ้าเป็นพลังเพื่อให้เครื่องทำงานรับคลื่นที่ส่งมาได้ด้วยความเร็ว ทั้งถึง และส่ง กระจายไปได้ไกล แม้การคมนาคมจะไม่สะดวกก็สามารถกระจายคลื่นไปได้อย่างทั่วถึง ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และภาพยนตร์

3. ความสำคัญของสื่อมวลชน

ในปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทต่อสังคมเป็นอันมากและหลายด้าน ได้แก่⁹

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 737-738.

⁹ หม ภูมิภาค, "สื่อมวลชนกับการเมืองไทย", ใน พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย. (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531), หน้า 635.

3.1 การสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วยวิธีการให้เกิดการควบคุมทางสังคมและช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นไปอย่างกลมเกลียวราบรื่น

3.2 การสื่อสารมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลและอำนาจมากและยังเป็นสถาบันที่จะได้แสดงอิทธิพลออกมาด้วย สถาบันต่าง ๆ พยายามจะใช้สถาบันสื่อมวลชนเพราะสามารถเข้าถึงคนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว

3.3 การสื่อสารมวลชนเป็นกุญแจสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

3.4 ความสำคัญของสื่อมวลชนมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะพัฒนาการทางเทคโนโลยี

3.5 สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นยามคอยเหตุ หน้าที่ที่เป็นเวทีความคิด หน้าที่เป็นครู

3.6 สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสิ่งแวดล้อมเทียมให้แก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์ได้ติดต่อเชื่อมโยงกับโลกกว้างได้

3.7 สื่อมวลชนเป็นองค์สนับสนุนอันสำคัญแก่การอุตสาหกรรม

3.8 สื่อมวลชนเป็นบริการแก่สถาบันเศรษฐกิจ การเมือง สังคม

3.9 สื่อมวลชนช่วยควบคุมสังคม

3.10 สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือให้บริการแก่ระบบการศึกษา

4. ระบบของการสื่อสารมวลชน

ชาร์ลส์ อาร์ ไรท์ (Charles R. Wright) กล่าวว่าผู้เชี่ยวชาญการสื่อสารมวลชนระหว่างประเทศสามคน คือ เฟรด เอส ซีเวอร์ท (Fred S. Sievert) ทีโอดอร์ พีเตอร์สัน (Theodore Peterson) และวิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) กล่าวว่าระบบการสื่อสารมวลชนในโลกนี้ดำเนินอยู่ภายใต้ทฤษฎีใหญ่ ๆ อันหนึ่งในจำนวน 4 ทฤษฎีคือ¹⁰

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 638.

- 4.1 ทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์ (Soviet communist theory)
- 4.2 ทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian theory)
- 4.3 ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility theory)
- 4.4 ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian theory)

ทฤษฎีสื่อมวลชนโซเวียตคอมมิวนิสต์

มีรากฐานมาจากลัทธิมาร์กซิสม์ เป้าหมายของมาร์ก คือ สังคมที่ปราศจากชนชั้น ดังนั้น รัฐจึงเป็นผู้ใช้และผู้ควบคุมสื่อมวลชนเสียเอง เพื่อให้ทุกคนถึงซึ่งสื่อมวลชนอย่างเดียวกัน โซเวียตคอมมิวนิสต์ถือว่าพรรคเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงหาความจริงให้ บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อเท็จจริงหรือสังขรณ์ที่พรรคหาไว้ให้แล้ว สื่อมวลชนเป็นอุปกรณ์ของรัฐ รัฐเป็นเจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์ เป็นผู้ดำเนินการสื่อมวลชนทุกประเภท ระบบของการสื่อสารมวลชนในทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์จึงมีลักษณะดังนี้

1. เป็นระบบที่วางแผนอย่างดี ทั้งงานด้านการจัดองค์การและเนื้อหาการสื่อสาร
2. สื่อมวลชนทั้งหลายดำเนินการภายใต้ปัญหาของพรรคคอมมิวนิสต์
3. เนื้อหาของการสื่อสารจะได้รับการตรวจสอบและความคุมอย่างเข้ม
4. มีการจัดความเฉพาะด้านสูงมาก นั่นคือ มีการจัดสื่อเฉพาะกลุ่มผู้รับเป็นกลุ่มผู้รับเฉพาะ เป็นพวก ๆ เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มกรรมกร คนหนุ่มสาว
5. สื่อมวลชนในโซเวียตนั้นจัดเสนอในรูปแบบที่จะมีการรับเป็นกลุ่ม เช่น วิทยุในที่สาธารณะ และอื่น ๆ

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโซเวียต สามารถเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. ระบบของโซเวียตให้ความสำคัญแก่การให้ความคิดเห็นหรือการตีความเหตุการณ์ตลอดจนกำหนดแนวปฏิบัติแก่ผู้รับเป็นความสำคัญอันดับแรก ดังนั้นคำว่า "ข่าว" ในระบบโซเวียต

จึงมิได้หมายความว่าความถึงการรายงานอย่างรวดเร็วเกี่ยวกับเหตุการณ์ประจำวัน แต่บรรณาธิการจะเลือกข่าวจากเหตุการณ์ที่พัฒนาที่จะเป็นเครื่องแสดงความตําเนินมาของกระบวนการทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการสร้างสังคมนิยม ดังนั้น ส่วนใหญ่ในหนังสือพิมพ์รายวันมักจะใช้เนื้อที่ส่วนใหญ่ให้สำหรับคําแนะนํา คําสั่งในรูปแบบคำอธิบายสั้น ๆ สำหรับเป็นแนวประพฤติปฏิบัติให้แก่เจ้าหน้าที่ของพรรคในท้องถิ่นหรือคนงาน และพลเมืองอื่น ๆ

2. ให้ความสำคัญสูงสุดแก่การส่งทอดวัฒนธรรมโซเวียต ซึ่งหมายรวมถึงค่านิยมพื้นฐาน ปทัสถานของสังคม วัตถุประสงค์ศิลปะ และทางปัญญาทั้งหลาย

3. ความบันเทิงนั้นเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่เล็กน้อย ยกเว้นการบันเทิงซึ่งจะสามารถส่งเสริมรสนิยมของผู้รับ หรือเป็นสิ่งที่ให้การศึกษาทางด้านการเมืองหรือวัฒนธรรม

4. การรายงานเหตุการณ์ที่เป็นข่าวนั้นมีความสำคัญน้อยที่สุดในความคิดของระบบนี้ ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับของสหรัฐอเมริกา หรือในระบบอิสราเอลนิยม

ทฤษฎีสื่อมวลชนอิสราเอลนิยม

ปรัชญาอิสราเอลนิยมนั้นมีความเชื่อว่าบุคคลเป็นคนที่มิใช่เหตุผล การจะใช้เหตุผลจะช่วยให้สถาบันต่าง ๆ ของสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข สามารถสร้างสังคมที่ดีและมีความยุติธรรมได้ มีความเชื่อว่าบุคคลนั้นเกิดมาพร้อมกับสิทธิตามธรรมชาติ สิทธินี้เป็นสิทธิที่บุคคลรวมกันตั้งรัฐบาลขึ้นเพื่อทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดังนั้น รัฐบาลที่ดีที่สุดคือรัฐบาลที่ให้แก่บุคคลมีเสรีภาพมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และถึงกับมีการกล่าวว่รัฐบาลที่ดีที่สุด คือ รัฐบาลที่ใช้อำนาจการปกครองน้อยที่สุด

ปรัชญาอิสราเอลนิยมมีความเชื่อว่า ความจริงนั้นได้มาจากสติปัญญาของบุคคล มิใช่ได้มาด้วยการใช้อำนาจ การใช้เหตุผลจะช่วยให้คนหาความจริงได้ มนุษย์มีเหตุผลและมีศีลธรรมด้วย หากคนได้ใช้เหตุผลอย่างอิสระและใช้ศีลธรรมควบคุม เขาย่อมจะค้นหาสิ่งดีสำหรับส่วนรวมได้

ปรัชญาอิสลามนิยมมีความคิดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคนว่า บุคคลจะถูกปกครองก็โดยความยินยอมของเขาเท่านั้น รัฐจะใช้อำนาจน้อยที่สุดจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิทธิตามธรรมชาติของเขา

นักปรัชญาอิสลามนิยมไม่เห็นด้วยกับการเซ็นเซอร์ โดยเฉพาะการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ เพราะเห็นว่าก่อให้เกิดความไม่ยุติ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นการฝ่าฝืนสิทธิตามธรรมชาติในการแสดงออกของบุคคล ประการที่สอง จะเปิดโอกาสให้ทรราชมีอำนาจและนำรัฐไปสู่การเป็นศัตรูของเสรีภาพ แทนที่จะเป็นผู้ปกป้องเสรีภาพ ประการที่สาม เป็นการกีดกันการแสวงหา

การสื่อสารมวลชนในระบบอิสลามนิยม จึงมีเสรีภาพในการที่จะรายงาน จะพิมพ์ จะวิจารณ์ สิ่งที่เป็นข้อห้ามก็คือไม่กระทำการอันเป็นการผิดศีลธรรมอันดีของสังคม และรบกวนสิทธิของคนอื่นในสังคม ซึ่งได้รับการปกป้องด้วยกฎหมายของสังคมนั้น อาทิ กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง ซึ่งศาลสถิตยุติธรรมจะเป็นผู้ตัดสิน

หน้าที่ของสื่อมวลชนตามความคิด ทฤษฎีอิสลามนิยม มีหลายประการ ดังนี้

1. แจ้งข่าวสาร เพื่อให้พลเมืองมีความรู้กว้างขวาง รู้แจ้งเห็นจริง ทั้งนี้ก็เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นได้มอบภาระการปกครองให้พลเมืองอย่างมาก พลเมืองจำเป็นต้องเป็นผู้รู้เรื่องดี เพื่อให้สามารถทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ผลดี
2. ท้าหน้าที่ให้ความบันเทิง
3. หน้าที่ในการขาย หรือการหาโฆษณาแจ้งความ
4. ปกป้องเสรีภาพของบุคคล
5. ควบคุมรัฐบาล

การสื่อสารมวลชนในระบบอิสรภาพนิยมนั้น เกิดขึ้นและรับรองกันในประเทศอังกฤษ หลัง ค.ศ. 1688 และต่อมาในสหรัฐอเมริกาและมีอิทธิพลในประเทศอื่น ๆ อีกด้วย จุดประสงค์ หรือหน้าที่สำคัญก็เพื่อแจ้งข่าวสารให้ความบันเทิงเพื่อการค้า แต่ที่สำคัญที่สุดเพื่อช่วยในการ แสวงหาให้พบสิ่งจะและเพื่อควบคุมรัฐบาล การควบคุมกระทำได้โดยกระบวนการพิสูจน์ตนเอง ของสิ่งจะในตลาดเสรีของความคิดเห็น และกระบวนการทางศาลยุติธรรม สิ่งที่เป็นข้อหวงห้าม บางประการ ได้แก่ การหมิ่นประมาท อนาคต หยาบคาย และยุยง ให้เกิดความกระตือรือร้น กระตือรือร้นในยามสงคราม เจ้าของกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นเอกชน

ทฤษฎีสื่อมวลชนความรับผิดชอบทางสังคม

ด้วยเหตุที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมากในสหรัฐอเมริกาว่า หนังสือพิมพ์ใช้เสรีภาพเกินขอบเขต ประกอบกับผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์เองไม่ปรารถนาจะให้มีการควบคุมจากรัฐบาล จึงได้พยายามที่จะให้การควบคุมตนเองโดยจรรยาบรรณวิชาชีพ จึงทำให้เกิดทฤษฎี สื่อมวลชนในสหรัฐอเมริกา ในคริสต์วรรษที่ 20 เรียกว่าทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม

ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมมีหลักอยู่ประการหนึ่งว่า ใครก็ตามที่มีเสรีภาพ ก็ย่อมมีพันธกิจต่อสังคม หรือเสรีภาพนั้นย่อมมีพันธะต่าง ๆ ผูกพันอยู่ เมื่อสื่อมวลชนมีเสรีภาพก็ต้องมีพันธะที่รับผิดชอบต่อสังคม ย่อมมีหน้าที่สำคัญบางประการที่สื่อมวลชนจะต้องดำเนินการ หน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม มี 6 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนระบบการเมือง ด้วยการเสนอข่าวสาร
2. เพิ่มพูนปัญญาของประชาชน
3. ปกป้องสิทธิของบุคคลด้วยการควบคุมรัฐบาล
4. ให้บริการแก่ระบบเศรษฐกิจ
5. ให้ความบันเทิง

6. ทากาไร เพื่อให้ตนเองมีความมั่นคงจะได้ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งกลุ่มใด

ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมไม่เชื่อว่ามนุษย์จะใช้เหตุผล หากไม่กระตุ้นเตือนให้ชี้มนุชย์มีความสามารถในการใช้เหตุผลแต่มีเป้าหมายที่จะทำเช่นนั้น ดังนั้น จึงต้องมีการกระตุ้นเตือน ด้วยเหตุนี้บรรดาผู้ประกอบการวิชาชีพในด้านสื่อมวลชนจึงได้ร่วมกันวางแนวทางปฏิบัติของวิชาชีพ หรือที่เรียกว่า จรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมได้เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรก การควบคุมสื่อมวลชนอาศัยประชาคมคิหรือปฏิกิริยาของผู้รับและจริยธรรมวิชาชีพหรือจรรยาบรรณวิชาชีพที่ผู้ประกอบการวิชาชีพกำหนดไว้ ข้อกำหนดโดยทั่วไปนั้นคือไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เอกชนเป็นเจ้าของสื่อมวลชน

ทฤษฎีสื่อมวลชนอำนาจนิยม

ทฤษฎีสื่อมวลชนอำนาจนิยม เป็นทฤษฎีเก่าแก่ที่สุด ที่เกิดในบรรยากาศของอำนาจนิยมในประเทศอังกฤษในคริสต์วรรษที่ 16 และ 17 เป็นที่รับรองกันแพร่หลาย เป็นปรัชญาอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ หรือของรัฐบาลของกษัตริย์ จุดประสงค์ที่สำคัญของสื่อมวลชน ได้แก่ ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลที่ทรงอำนาจและรับใช้รัฐ ผู้ที่จะมีสิทธิดำเนินการสื่อสารมวลชน ได้แก่ ผู้ที่ได้รับสัมปทานจากกษัตริย์ หรือได้รับอนุญาตจากรัฐบาล การควบคุมนั้นควบคุมโดยกลไกของรัฐบาล ห้ามวิพากษ์วิจารณ์กลไกทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ปกครองที่ทรงอำนาจ เจ้าของกรรมสิทธิ์อาจเป็นเอกชนหรือรัฐ เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่เป็นเอกชนต้องสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล

ทฤษฎีอำนาจนิยม เชื่อว่ามนุษย์จะบรรลุความสมบูรณ์ได้ก็ด้วยการเป็นสมาชิกของสังคมในฐานะปัจเจกชน กิจกรรมของมนุษย์ย่อมถูกจำกัดอย่างมากมาย กลุ่มของมนุษย์ย่อมมีความ

สำคัญมากกว่าความสำคัญของปัจเจกชน

รัฐ ซึ่งเป็นการแสดงออกของการรวมกลุ่มมนุษย์ เป็นการแสดงออกที่สูงสุด จึงต้องมาก่อนปัจเจกชน เพราะหากไม่มีรัฐแล้วมนุษย์ย่อมหมดความสามารถในการที่จะสร้างเสริมตนเองให้มีคุณลักษณะเป็นมนุษย์ผู้เจริญ หากไม่มีรัฐมนุษย์ก็คงจะเป็นสัตว์โลกที่ป่าเถื่อน

รัฐมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาด้านสมบูรณ์ของมนุษย์ รัฐจึงเป็นจุดรวมยอดของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกประการ รัฐได้รับมอบหมายอำนาจให้เป็นผู้ตัดสินใจขาด จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการอันจะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ดังกล่าวด้วยกรรมวิธีซึ่งมนุษย์ไม่อาจวิเคราะห์ได้อย่างถ่องแท้เสมอไป

ทฤษฎีอำนาจนิยม กล่าวว่า ความรู้ย่อมประจักษ์ขึ้นมาด้วยการใช้สติปัญญา มนุษย์ที่มีความแตกต่างกันอย่างมากในความสามารถในการใช้สติปัญญา และในความสามารถเพียงในการใช้ เมื่อมนุษย์มีความแตกต่างกันเช่นนี้ ก็ควรจะรับรองความแตกต่างดังกล่าวในโครงสร้างสังคม ผู้ที่เป็นนักปราชญ์ควรจะเป็นที่ปรึกษาหรือหัวหน้า รัฐจะป้องกันความสำเร็จในการดำเนิน การเพื่อส่วนรวมให้มีความสุขความเจริญได้ ก็ด้วยความเป็นเอกภาพของกิจกรรมเชิงปัญญา และเชื่อว่าความเป็นเอกภาพจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการบังคับและการควบคุมอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่างการดำเนินงานของสื่อมวลชนในระบบอำนาจนิยมก็เช่นการสื่อสารมวลชนในเยอรมนีสมัยของฮิตเลอร์ ของอิตาลีสมัยมุสโสลินี ในปัจจุบันนี้ระบบอำนาจนิยมอยู่มาได้แก่ ประเทศในทวีปอเมริกาใต้

รัฐฝ่ายอำนาจนิยมส่วนใหญ่มักใช้ระบบผูกขาด การกระจายเสียงโดยรัฐ การดำเนินงานและการจัดการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์มักตกเป็นหน้าที่ของหน่วยราชการ

5. กระบวนการของการสื่อสารมวลชน

กระบวนการของการสื่อสารมวลชนจะประกอบด้วยผู้สื่อสารและผู้รับสาร การรับสารนั้นแม้จะต่างคนต่างรับแต่เมื่อเกิดการนำความคิดนั้นไปประพฤติปฏิบัติก็มักจะมีอิทธิพลส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของบุคคลที่เป็นผู้สื่อสารหรือผู้นำความคิด

ในกระบวนการรับสารนั้นสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

- 5.1 กระบวนการรับสาร เป็นรายบุคคล
- 5.2 กระบวนการรับสารสองชั้น
- 5.3 กระบวนการเกิดผลของสื่อมวลชน

กระบวนการรับสาร เป็นรายบุคคล มีกระบวนการรับดังนี้

1. บุคคลเลือกรับ หมายความว่า คนเราจะรับสื่อประเภทใดก็เป็นเรื่องที่ผู้รับมีสิทธิจะเลือกรับตามที่ตนเองพอใจ และจะเลือกรับรายการหรือเนื้อหาประเภทใดก็แล้วแต่ความชอบของตนเอง
2. บุคคลยอมเลือกรับรู้ บุคคลจะเลือกตีความแปลความไปตามความเชื่อ ความคิด และทัศนคติของตน อันใดที่ไปตรงกับทัศนคติของตนก็ไม่รับรู้ไม่สนใจ
3. บุคคลยอมเลือกที่จะรักษาจดจำสิ่งที่ตนพอใจเอาไว้เท่านั้น เรื่องใดที่ไม่ตรงกับทัศนคติของตนก็พยายามลืมเสีย

อย่างไรก็ตาม การรับการสื่อสารนั้นหากเรื่องใดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหา เป็นเรื่อง que ผู้รับอาจจะไม่เห็นด้วยในครั้งแรก ๆ หากเสนอสารและรับสารบ่อย ๆ โดยเฉพาะสารประเภทที่ถูกต้องแล้ว ผลของการชักจูงใจโดยสื่อมวลชนจะเป็นผลสำคัญ เป็นลำดับขั้น และหากเปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับ ก็อาจถึงการเปลี่ยนแปลงการกระทำได้

ฮอฟแลนด์ (Hovland) และแจนีส (Janis) ได้เสนอลำดับผลของการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากผลของสารชักจูงใจไว้ดังนี้¹¹

1. การเปลี่ยนแปลงทัศนคตินำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นก็เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนนั่นเอง
2. การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ โดยปกติเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการมองเห็น เช่น แรก ๆ อาจเห็นว่าสิ่งนั้นสกปรกไม่ดี ต่อมาอาจจะมองเห็นว่าสะอาดดีกว่าสิ่งอื่นอีกหลายสิ่ง เป็นต้น
3. การเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกภายใน เป็นความรู้สึกส่วนลึกในใจคน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีอารมณ์เกี่ยวข้อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านนี้จะมีอาการทางกายประกอบไปด้วย เช่น หัวใจเต้นเร็ว ความดันโลหิตเปลี่ยนแปลงไป
4. การเปลี่ยนแปลงการกระทำ เป็นการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้

กระบวนการรับสารสองชั้น โดยปกติกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมย่อมมีผู้นำความคิดของตน ผู้นำความคิด เป็นบุคคลซึ่งคนในกลุ่มจะไปปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ ผู้นำความคิดมักจะเป็นบุคคลที่ใช้สื่อมวลชนมาก เขาจะเป็นคนอ่าน ฟัง ดู มากกว่าคนอื่น ๆ ผู้นำความคิดมักจะเป็นศูนย์กลางของข่ายการสื่อสาร เขาจะเป็นบุคคลที่สมาชิกในกลุ่มมาขอคำปรึกษาหรือไปปรึกษาคนอื่นมาก

กระบวนการเกิดผลของสื่อมวลชน นักการสื่อสารยอมรับว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลหรือผลในด้านการเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม แต่จะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดย่อมต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยของบุคคลและของสังคมหลายประการ ทัศนคติของคนจะเข้าไปมีผลต่อการรับสารสื่อสารของคน มีผลต่อการรับรู้ตลอดจนผลที่จะมีต่อบุคคลนั้น

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 646-647.

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper)¹² กล่าวว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลเพียงอย่างเดียวที่จะก่อให้เกิดการกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ การศึกษามากมายพบว่า การสื่อสารมวลชนประเภทข่าวกึ่งใจนั้นมีฐานะ บทบาท เป็นตัวเสริมแรงมากกว่าจะเป็นตัวการเปลี่ยนแปลง (agent of change) หากจะพิจารณาถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนจากมากไปหาน้อยจะได้ผลดังนี้

1. การเสริมแรง ทำให้เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้นในสิ่งที่ตนเชื่อ นั่นคือ หากสารของสื่อมวลชนตรงกับความเชื่อของคนอยู่แล้ว ก็จะมี ความมั่นใจ มีความเชื่อมากขึ้น จึงเรียกว่าเป็นการเสริมทางความสามารถของสื่อมวลชนที่ก่อให้เกิดผล เช่นนี้มีมากที่สุด
2. การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ๆ ผลในด้านนี้มีน้อยลดลงมา
3. การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่งชนิดตรงกันข้าม ผลในด้านนี้มีน้อยมาก

ปัจจัยที่จะเป็นตัวกำหนดผลของสื่อมวลชนจะเป็นอย่างไรนั้น มีอยู่ 5 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่

1. ทักษะคติและสิ่งที่มีชีวิตอยู่เดิมของผู้รับ บุคคลมีแนวโน้มที่จะรับการสื่อสารมวลชนที่ตรงกับทัศนคติและความสนใจของตน หลีกเลียงสิ่งที่ขัดทัศนคติและความสนใจของตนหรือหากบังเอิญต้องรับก็จะไม่สนใจ ไม่รับรู้หรือมีจะนั้นก็พยายามแปลความหมายให้เข้ากับ ความสนใจของตน หรือมีจะนั้นก็พยายามให้ลืมไปเสียโดยเร็ว กระบวนการเช่นนี้เป็นกระบวนการป้องกันตนเองประการหนึ่ง เรียกว่า selective exposure-selective perception-selective retention
2. บรรทัดฐานของกลุ่ม ความคิดเห็นและทัศนคติของบุคคลนั้นส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกนั่นเอง และโดยปกติคนเราก็มักจะเลือกเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีความสนใจตรงกับ ความสนใจของตน ดังนั้น ความคิดของกลุ่มจึงเป็นปัจจัย

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 648.

สำคัญในการรับการสื่อสารมวลชน บรรทัดฐานของกลุ่มจะมีผลต่อการรับสื่อมวลชนเพียงใด ก็ย่อมอยู่กับความจริงที่ว่าบรรทัดฐานนั้นเป็นสิ่งที่กลุ่มเห็นว่ามีความสำคัญมากน้อยหรือเคร่งครัดเพียงใด

3. การกระจายข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชน แพร่ออกไปโดยการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นธรรมดาที่บุคคลเราเมื่อได้ฟังจากสื่อมวลชนก็มักจะนำไปเล่าสู่เพื่อนฝูงให้ทราบ จนเงงนี้เราถือว่าอิทธิพลระหว่างบุคคล เข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดผลของสื่อมวลชน

4. ผู้นำความคิด โดยทั่วไปผู้นำความคิดมักจะรับการสื่อสารมวลชนมากและมักจะ เป็นบุคคลที่บุคคลอื่นชอบขอคำปรึกษา และผู้นำความคิดก็มักจะเป็นบุคคลที่ชอบพูดคุยและให้ความ คิดเห็นแก่คนอื่น ผู้นำความคิดมักจะมีผลทำให้คนอื่นเปลี่ยนแปลงความคิดหรือการตัดสินใจ

5. ธรรมชาติของสื่อมวลชน เงงเงงนี้หมายความว่าสื่อมวลชนอยู่ในระบบหรือทฤษฎี สื่อมวลชนประเภทใด สื่อมวลชนในแต่ละทฤษฎีนั้น ย่อมมุ่งหมายที่จะให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ต่างกันไป

ทั้ง 5 ประการดังกล่าวแล้วเราเรียกว่าตัวแปรแทรกซ้อน หรือบางทีก็เรียกปัจจัย กลาง ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรต้น ก็คือ ข่าวสาร ตัวแปรตาม คือ ผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นจะ เป็นอย่างไรนั้น มีตัวแปรแทรกซ้อนเข้ามาแสดงบทบาทอยู่ด้วย

แนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการสื่อสารทางการเมือง

นอร์เบิร์ต วีเนอร์ (Norbert Wiener)¹³ ได้พัฒนาแนวความคิดของทฤษฎีไซเบอร์เนติกส์ (cybernetics) ซึ่งคาร์ล ดอยชท์ (Karl W. Deutsch) ได้นำความคิดเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาการสื่อสารและการควบคุมเพื่อนำมาอธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง โดยดอยชท์ได้ชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารและการควบคุมว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของระบบการเมือง เสมือนเส้นประสาท (the nerves of government) ของระบบการเมือง กระบวน

¹³Wiener Norbert. Cybernetics. Second Edition. Cambridge New York : M.I.T.Press-Wiley, 1961.

การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งความเรียกร้องต้องการของประชาชน การตอบสนองของรัฐอันนำไปสู่การตัดสินใจอันเป็นผลจากการสื่อสารทางการเมืองในสังคมนั้น ระบบการเมืองจะสามารถที่จะตอบสนองต่อการเรียกร้องต้องการทางการเมือง ความสามารถที่จะควบคุมให้สมาชิกทางสังคมสามารถปฏิบัติหน้าที่ในระบบการเมืองได้อย่างมีบูรณภาพ ปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดบูรณภาพขึ้นได้ก็คือปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง สถาบันทางสังคม ระบบการศึกษา ศาสนา และสื่อมวลชน สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ "สื่อ" ทั้งระหว่างประชาชนกับรัฐบาล และระบบการเมืองหนึ่งกับระบบการเมืองอื่นด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการสื่อสารประเภทอื่นนอกเหนือจากสื่อมวลชนในระบบการเมือง ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารระหว่างกลุ่มด้วย

ในการพัฒนาทางการเมืองในทัศนะของลูเซียน พาย (Lucian Pye) เป็นการพัฒนามีกระบวนการจากสังคมดั้งเดิมผ่านระบบแปรเปลี่ยน (transitional stage) ไปสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ พายได้แบ่งลักษณะการสื่อสารในสังคมเป็น 3 ลักษณะดังนี้¹⁴

1. ในสังคมดั้งเดิม กระบวนการสื่อสารรวมอยู่ในกระบวนการทางสังคมอื่น ๆ เช่น ชี้นาจะ เป็นตัวกำหนดการไหลเวียนและเนื้อหาของข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการสื่อสารจึงมีแนวโน้มจะเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นนำ นักการสื่อสารวิชาชีพจะไม่มีในสังคมเช่นนี้
2. ในระยะแปรเปลี่ยน (transition) การสื่อสารมีความเป็นทวีลักษณ์ในด้านหนึ่งใช้ระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่สื่อสารภายในศูนย์กลางของสังคมที่มีความทันสมัยและเป็นเมือง ในอีกด้านหนึ่งเป็นการสื่อสารระบบพบหน้ากัน (face-to-face) และภายในชุมชนการควบคุม

¹⁴ พงศทิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว., ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น.

การสื่อสารโดยกลไกภายในสังคมเป็นเรื่องยาก นอกจากนี้มีการพึ่งพาวิชาการสื่อสารของระบบระหว่างประเทศมาก

3. ในสังคมใหม่ (โดยเฉพาะที่เป็นประชาธิปไตย) การสื่อสารโดยสื่อมวลชน (mass media) มีความเป็นวิชาชีพ มีโครงสร้างเฉพาะซึ่งทำหน้าที่นี้ และจะมีความเป็นอิสระจากรัฐบาลมาก มีจรรยาบรรณของความเป็นกลางกำกับอยู่ แต่จะเชื่อมโยงกับการสื่อสารโดยผู้นำทางทัศนคติที่ไม่เป็นทางการ (informal opinion leaders) ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่เขาพบปะสนทนาร่วมด้วย

ในแง่โครงสร้างของการสื่อสาร อัลมอนต์และเพาเวลล์ (Almond and Powell) มีความเห็นว่ารัฐสมัยใหม่จะถูกกำหนดบุคลิกลักษณะโดยการเกิดขึ้นของโครงสร้างทางการสื่อสาร สะดวก คล่องตัว โครงสร้างการสื่อสารที่เป็นอิสระจะปลอดจากการครอบงำของผู้นำทางการเมืองและปลอดจากผลประโยชน์พิเศษบางอย่าง อย่างไรก็ตามปฏิบัติการทางการสื่อสารสามารถขัดขวางหรือสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ภายในระบบ ซึ่งได้แบ่งประเภทของโครงสร้างการสื่อสารออกเป็น 5 ประเภท คือ¹⁵

1. การสื่อสารแบบพบหน้ากันอย่างไม่เป็นทางการ (informal face-to-face contacts) เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนโดยทางอ้อม คือโดยผ่านตัวกลางที่เรียกว่า "ผู้นำความคิดเห็น" (opinion leaders) ซึ่งคอยรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่น ๆ และส่งผ่านข่าวสารไปยังบุคคลอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง โดยมักจะมีการตีความหรือสอดแทรกความคิดเห็นตามอัตวิสัยส่วนตัว

¹⁵Almond, G.A. and Powell R. Comparative Politics : A Development Approach. Boston : Little Brown and Company, 1966, pp.167-170.

ลงไปจนข่าวสารนั้นด้วย การสื่อสารลักษณะนี้จะพบมากหรือเห็นได้ชัดเจนาในสังคมชนบท โดยผ่านผู้นำทางความเห็น เช่น ครู พระ กำนัน ผู้นำหมู่บ้าน เป็นต้น

2. การสื่อสารแบบสังคมจารีตประเพณี (traditional social structures) ข่าวสารข้อมูลสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคม เป็นบทบาทของหัวหน้าเผ่า (tribal head) หรือผู้อาวุโสในครอบครัวแบบขยาย (extended family) หรือผู้นำทางศาสนา (religious leaders) ในการริเริ่มตีความและส่งถ่ายทอดออกไป และมักจะมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ทั้งการดำเนินชีวิตและความคิดทางการเมือง เช่น ผู้นำทางศาสนามักจะมีอิทธิพลเหนือผู้นับถือศาสนานั้น เช่น พระสงฆ์ต่อพุทธศาสนิกชน หรือนักบวชในศาสนาอิสลามที่มีอิทธิพลเหนือชาวมุสลิม เป็นต้น

3. การสื่อสารในปัจจัยนำเข้าของระบบการเมือง (political input structure) การสื่อสารในรูปแบบนี้มีช่องทางสำคัญในการสื่อสาร ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ (interest groups) พรรคการเมือง (political parties) เป็นต้น เป็นการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดความต้องการและข้อเรียกร้องจากประชาชนสู่ผู้นำทางการเมือง การสื่อสารในปัจจัยนำเข้าจึงต้องอาศัยประชาชนที่กระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และพร้อมที่จะดำเนินการเรียกร้องสิ่งที่ตนต้องการจากระบบการเมืองในขณะเดียวกับการสื่อสารประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยการจัดตั้งขององค์กรที่เป็นอิสระ มีระเบียบวินัยและมีความเข้มแข็ง การเรียกร้องจึงจะเป็นไปอย่างได้ผล และในทางกลับกันองค์กรที่มีระเบียบวินัยยอมเอื้อต่อการที่ผู้นำทางการเมืองจะใช้เป็นสื่อในการกระจายข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับนโยบาย และกิจกรรมของตนให้ประชาชนรับรู้ด้วย

4. การสื่อสารในโครงสร้างปัจจัยส่งออกของระบบการเมือง (political output structure) เป็นโครงสร้างการสื่อสารที่เป็นทางการจริง ๆ โครงสร้างการปกครองโดยเฉพาะระบบราชการ เป็นเครือข่ายสำคัญในการที่ผู้นำทางการเมืองใช้ในการ

ติดต่อกับข้าราชการ ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยการเชื่อมโยงกระบวนการสื่อสารกับโครงสร้างการปกครอง เข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด การสื่อสารในโครงสร้างส่งออกที่บางครั้งจะเป็นตัวประสานระหว่างผู้นำทางการเมืองกับสาธารณชน โดยการกระจายข่าวสารข้อมูลไปทั่วถึงทั้งระบบ ทำให้สาธารณชนได้รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการเมืองตลอดเวลา

5. โครงสร้างสื่อสารมวลชน (mass media) เป็นการติดต่อสื่อสารถึงกันและกันได้รวดเร็วและกว้างขวาง โดยผ่านสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร เป็นต้น โครงสร้างการสื่อสารมวลชนเป็นโครงสร้างที่มีการแบ่งแยกหน้าที่ และมีความชำนาญการเป็นพิเศษ โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อการสื่อสารมากกว่าการพึ่งพาสื่อมวลชนในเรื่องของกิจกรรมอื่น ๆ แต่ด้วยเงื่อนไขทางด้านสังคมการเมือง ผู้นำทางการเมืองสามารถนำสื่อมวลชนไปใช้ในการพัฒนาทางการเมือง การอบรมกล่อมเกลາทางการเมือง หรือเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อก็ได้ สุดแต่นโยบายของผู้นำทางการเมืองและระบอบการปกครอง

จะเห็นได้ว่าในการสื่อสารทางการเมือง สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของระบบการเมือง และการดำรงอยู่ของสังคมการเมือง สื่อมวลชนจะมีส่วนในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะของการแสดงออกซึ่งการเรียกร้อง ข้อข้องใจ รวมทั้งบทบาทในการทำหน้าที่ตรวจสอบฝ่ายรัฐบาล งานทวนกลับกับสื่อมวลชนจะเป็นช่องทางที่รัฐจะได้ชี้แจงทำความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อสื่อความเข้าใจต่อกันที่ดีส่งผลต่อการสร้างการเรียนรู้ทางด้านการเมืองในอีกทางหนึ่งด้วย

แนวความคิด บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการเมือง

ระวีวรรณ ประกอบผล ได้สรุปไว้ในการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนกับวิกฤติการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยว่าหน้าที่ต่าง ๆ ของสื่อมวลชนในระบบการเมือง

เมืองจะมีใน 4 ลักษณะดังนี้¹⁶

1. หน้าที่ในการเป็นสื่อกลางเพื่อความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับสาธารณชน โดยเสนอแนวความคิดของเฟรดเดอริก เฟรย์ (Frederick W. Frey) 'ทว่า สื่อมวลชนเป็นทั้งหน้าที่ในการเป็นสื่อกลางการติดต่อในระบบการเมืองถึง 4 ระดับด้วยกัน คือ การสื่อสารภายในชนชั้นผู้นำ การสื่อสารภายในมวลชน และการสื่อสารระหว่างมวลชนกับชนชั้นผู้นำ ซึ่งเป็นการมองบทบาทของสื่อมวลชนในการเป็นสื่อทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับสาธารณชน ในขณะที่เดียวกันในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางได้นำแนวความคิดของแมคคลอยและเชฟฟี (J.J. McCleod and S.H. Chaffee) ซึ่งสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างชนชั้นนำกับสาธารณชน ซึ่งย่อมต้องเกี่ยวข้องกันในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมักจะมาจากการผสมผสานของทุก ๆ ฝ่าย คือ ชนชั้นนำ สาธารณชน และสื่อมวลชน ผลที่ออกมาของประเด็นปัญหาจะเป็นเช่นใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ สัมพันธภาพของสาธารณชนกับชนชั้นนำในสังคม ทัศนคติของสาธารณชนต่อสื่อมวลชน และสัมพันธภาพระหว่างชนชั้นนำและการติดต่อสื่อสาร ความไม่ลงรอยกันระหว่างชนชั้นนำและสาธารณชนเกี่ยวกับการรับรู้ประเด็นปัญหา อาจเป็นต้นกำเนิดของความเครียด ซึ่งนำไปสู่ความพยายามที่จะแสวงหาสารสนเทศจากสื่อมวลชนและแหล่งอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันความไม่ลงรอยเช่นนั้นก็อาจทำให้ชนชั้นนำพยายามที่จะใช้อิทธิพลในเรื่องการรับรู้ต่าง ๆ ด้วยการเข้าไปจัดการกระทำกับเหตุการณ์นั้น ๆ โดยตรงหรือโดยการพยายามเข้าไปควบคุมช่องทางการติดต่อสื่อสาร

¹⁶ระวีวรรณ ประกอบผล, "สื่อมวลชนกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 29-34.

2. หน้าที่ในการกำหนดเรื่องพิจารณา (agenda setting function) หน้าที่ของสื่อมวลชนในเรื่องนี้มีรากฐานจากความคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับมากในช่วงปัจจุบันของนักวิชาการในด้านนิเทศศาสตร์ ความคิดที่ว่าก็คือ สื่อมวลชนโดยความที่เอาใจใส่ต่อประเด็นปัญหาบางอย่างและละเอียดปัญหาอื่น ๆ ก็ย่อมมีผลต่อมติมหาชน ประชาชนมักจะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสื่อมวลชนกล่าวถึง รวมทั้งรับเอาระดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ตามที่สื่อมวลชนให้เหล่านั้นด้วย กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ สื่อมวลชนทำหน้าที่จัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาให้แก่สาธารณชนและทำให้สาธารณชนเรียนรู้ถึงความสำคัญเหล่านั้น หน้าที่นี้คือหน้าที่ในการกำหนดเรื่องพิจารณา ซึ่งอ้างอิงผลการศึกษาของ มัลคอล์ม แมคคอมบส์ (Malcolm E. McCombs) และ โดนัล ชอว์ (Donal L. Shaw) ที่ว่า ในบรรดาขอบเขตของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในระบบการเมืองนั้น สิ่งที่ได้รับจากการเอาใจใส่จากสื่อมวลชนมากจะเป็นที่คุ้นเคยมากยิ่งขึ้นจากสาธารณชนและเป็นที่รับรู้ว่ามีคามสำคัญมากยิ่งขึ้นหลังจากที่เวลาผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ส่วนที่ได้รับความเอาใจใส่น้อยกว่าก็จะตกอยู่ในสภาพตรงกันข้าม

อย่างไรก็ตาม ขนาดของความเข้มข้นของข่าวเป็นส่วนที่จะเสริมบทบาทของการจัดวารสาร ขนาดของความเข้มข้นของข่าวที่สื่อมวลชนใช้เน้นข่าวในวารสารนั้นอาจทำได้ในหลายวิธีคือ¹⁷

1. การเพิ่มหรือขยายพื้นที่ของข่าวนั้นให้มากกว่าปกติ ข่าวที่มีกรอบใหญ่กว่าข่าวอื่นตลอดจนขนาดของตัวอักษรที่โตกว่า ย่อมทำให้เห็นว่าข่าวนั้นสำคัญชวนอ่านกว่าข่าวอื่น
2. ความถี่ในการรายงานข่าว การนำเสนอข่าวที่มีจำนวนครั้งบ่อย ๆ เป็นการตอกย้ำความสนใจให้กับผู้รับสารมากขึ้น

¹⁷สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533, หน้า 147.

3. ระยะเวลาในการนำเสนอข่าว ระยะเวลาที่มีความหมายใกล้เคียงกับความถี่ แม้ข่าวสารจะถูกรายงานบ่อย แต่ถ้ามีการเสนออยู่ไม่นานแล้วเลิกไป ก็จะทำให้การจัดวารสาร นั้นหมดบทบาทไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ขนาดความเข้มข้นของสารแสดงให้เห็นถึงอายุของข่าวไม่ ชัดเจน ข่าวที่มีขนาดของความเข้มข้นสูงจะมีอายุของข่าวนาน โดยมีความนิยมอย่างต่อเนื่อง

แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชนในการกำหนดข้อพิจารณาที่ถูกต้องมาจาก นักวิชาการในประเทศกำลังพัฒนาในเวลาต่อมาในลักษณะที่ว่าถ้าสื่อมวลชนรู้จักที่จะเลือก เสนอ สารสนเทศในประเด็นปัญหาที่สำคัญและเหมาะสม สื่อมวลชนก็จะมีประโยชน์มากในการพัฒนา ประเทศ

4. หน้าที่ในการ เป็นสื่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนา หน้าที่ประการนี้มีลักษณะ เป็น หน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการ เมืองที่กำลังพัฒนา โดยอ้างอิงแนวความคิดของแด เนียล เลอเนอร์ (Danial Lerner) ที่เชื่อว่า การเพิ่มขึ้นของชุมชนเนื่องจากจะทำให้มีผลต่ออัตราการรู้หนังสือ การรู้หนังสือเพิ่มขึ้นจะทำให้มีการรับสื่อมากขึ้น การรับสื่อมากขึ้นจะเป็นผลต่อการ ทำให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสภาวะการพัฒนา แต่ ก็มีผู้โต้แย้งว่าสื่อมวลชนอาจจะมีลักษณะที่ถูกจำกัดการกระทำหน้าที่ในทางการเมือง หรืออาจจะ ได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขัน ซึ่งก็จะมีผลทำให้สื่อมวลชนไม่มีโอกาสที่จะเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโดยตรง และหันไปทบทวนที่อื่น ๆ อาทิในด้านความบันเทิง เพื่อ หลีกเลี่ยงปัญหาและการเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจทางการเมืองแทน นอกจากนี้ก็ยังเป็นไปได้ว่า แม้จะมีตัวแปรต่าง ๆ ทั้ง 3 ตัว ได้แก่ สภาวะการเป็นเมือง การรู้หนังสือ และการรับสื่อก็ ไม่มีหลักประกันที่จะทำให้เชื่อได้ว่า สังคมจะพัฒนาไปเป็นระบบประชาธิปไตยตามที่เลอ เนอร์ คิดและเชื่อ อย่างไรก็ตาม วิลเบอร์ แชลม (Wilbur Schramm) ได้มองในแง่การพัฒนา ประเทศในภาพรวมว่าสื่อมวลชนก็ยังเป็นความหวังในการที่จะทำหน้าที่เป็นสะพาน เชื่อมระหว่าง

สังคมเก่ากับสังคมใหม่ การทำหน้าที่เป็นผู้ดึงความสนใจของประชาชนให้อยู่ที่การพัฒนาประเทศ และการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมุ่งสู่การมีชีวิตที่ดีกว่าเดิมเป็นการเปลี่ยนทัศนคติที่ล้าหลัง เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นสิ่งที่ เป็นไปได้

4. หน้าที่ในการเป็นเครื่องมือที่จะตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล หน้าที่ที่เป็นหน้าที่ซึ่งมีเงื่อนไข โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งสื่อมวลชนอาจถูกจำกัดบทบาทอยู่เพียงเฉพาะการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างรัฐบาลกับสาธารณชนเท่านั้นก็ได้ การทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบ การทำหน้าที่ของรัฐบาลนั้นสื่อมวลชนอาจทำได้ด้วยวิธีการหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่การรายงานผลการปฏิบัติงาน การเสนอทัศนะและปฏิกิริยาของสาธารณชนที่มีต่อรัฐบาลและหน่วยราชการ นอกจากนั้นก็ยังสามารถที่จะดำเนินการ เพื่อให้มีผลต่อการก่อตัวของมติมหาชนได้อีกด้วย สื่อมวลชนจะเป็นพลังที่ทำให้การรับรู้เรื่องต่าง ๆ ของบุคคลในสังคมเพิ่มมากขึ้น และก่อตัวขึ้นเป็นมติมหาชน อันจะมีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลได้

จากผลการศึกษาของระวีวรรณ ประกอบผล เกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของสื่อมวลชนในเชิงโครงสร้างหน้าที่ ได้ยืนยันว่า¹⁸ วิกฤตการณ์ทางการเมืองทั้ง 2 ครั้ง ที่ได้ทำการศึกษา สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ในการสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างชนชั้นนำและสาธารณชนตามแนวความคิดที่แมคคอยและเซฟฟีได้นำเสนอไว้ กล่าวคือ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเสนอข่าวโต้แย้งในประเด็นปัญหาอันเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ แต่ความไม่ลงรอยกันระหว่างชนชั้นนำ (รัฐบาล) และสาธารณชนเกี่ยวกับการรับรู้ประเด็นปัญหาได้นำไปสู่ความพยายามแสวงหาสารสนเทศจากสื่อมวลชนอื่น ๆ ที่ไม่เชื่องของรัฐ (ในวิกฤตการณ์ 14 ตุลาคม 2516) และความไม่ลงรอยกันนั้นก็ทำให้เกิดความพยายามในการที่จะมีอิทธิพลต่อการรับรู้

¹⁸ระวีวรรณ ประกอบผล, "สื่อมวลชนกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 286.

ต่าง ๆ ของมวลชนโดยกลุ่มฝ่ายขวาที่ได้เข้ามาจัดการกระทำในด้านข่าวสารข้อมูลโดยตรง โดยระดมใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารทั้งหมดที่มีอยู่ (ในวิกฤติการณ์ 6 ตุลาคม 2519) หน้าที่สำคัญซึ่งสื่อมวลชนได้กระทำในวิกฤติการณ์ทางการเมืองทั้ง 2 ครั้ง ก็คือ การกำหนดเรื่องพิจารณาตามทฤษฎีของแมคคอยและชอร์ สื่อมวลชนได้ตระหนักในความสำเร็จของประเด็นปัญหาอันเกี่ยวกับวิกฤติการณ์ โดยได้เฟื่องความสนใจและให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งมีผลทำให้สาธารณชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ซึ่งบทบาทในการกำหนดวาระพิจารณา ดังกล่าว บุญสม ธีรวณิชย์กุล ได้ยืนยันในการศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองกรณีกระบวนการแต่งตั้งประธานศาลฎีกาปี พ.ศ.2534 ว่า¹⁹ หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการเลือกเฟ้นข่าวสารเพื่อทำหน้าที่กำหนดวาระพิจารณา ในการนี้ได้ขยายเขตแดนและเพิ่มความเข้มข้นของความขัดแย้ง สิ่ง que การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นก็คือ บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไทยในฐานะสื่อมวลชน ส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองไทยอันเป็นแผนการเมืองซึ่งดำเนินไปตามกรอบของระบอบประชาธิปไตยแบบกึ่งอำนาจนิยม หรือรัฐราชการที่ประชาชนยังมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มากพอที่จะแสดงบทบาทของผู้กระทำทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ยังไม่มีการรวมกลุ่มกัน เป็นกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มกดดันมากพอ ระบบการเมืองของไทยจะสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในแง่ของการเรียกร้องต้องการของตน ให้มีผลในทางปฏิบัติโดยรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองและสามารถตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลและข้าราชการได้นั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นหลัก

¹⁹บุญสม ธีรวณิชย์กุล, "บทบาทของหนังสือพิมพ์ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีกระบวนการแต่งตั้งประธานศาลฎีกาปี พ.ศ.2534," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 142.

สื่อมวลชนกับการให้การ เรียนรู้ทางการเมือง

จากแนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการเรียนรู้ทางการเมือง สื่อมวลชน การสื่อสารทางการเมือง และบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการเมือง การสื่อสารทางการเมือง และบทบาทของสื่อมวลชนในเชิงโครงสร้างหน้าที่และการแสดงบทบาทในฐานะผู้กำหนดวาระพิจารณา เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนจะพิจารณาเลือกรับได้อย่างอิสระในสังคมประชาธิปไตย สื่อมวลชนนับว่ามีบทบาทในการให้การ เรียนรู้ในฐานะที่เป็นตัวการของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองเช่นเดียวกับครอบครัว โรงเรียน ฯลฯ

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของสื่อมวลชนในด้านการให้ความรู้ ข่าวสาร และช่วยในการตัดสินใจ จะพบว่าสื่อมวลชนช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง พัฒนาความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเมือง

สื่อมวลชนในระบบประชาธิปไตยมีหน้าที่สำคัญซึ่งเรียกว่าการกำหนดวาระ (agenda setting) ซึ่งตามศัพท์หมายถึงวาระในการประชุมต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเอาไว้ตามลำดับ โดยทั่วไปในด้านการสื่อสารทางการเมืองถือว่าสื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนด (set) วาระการประชุม (agenda) เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสารหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในวาระนั้น ผลที่ตามมาคือประชาชนจะคิดและปฏิบัติตามวาระที่สื่อมวลชนกำหนดไว้เช่นเดียวกับการประชุมทั่วไป ดังนั้น ระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกเสนอข่าวสารหัวข้อต่าง ๆ ในสื่อมวลชน ยิ่งสื่อมวลชนเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นปัญหามากเท่าใด ประชาชนผู้รับข่าวสารก็จะรับรู้หรือตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นนั้น ๆ มากยิ่งขึ้นไปด้วย ถ้าพิจารณาในแง่ของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย หากสื่อมวลชนเสนอประเด็นปัญหาทางด้านการปกครองระบบประชาธิปไตยมากเท่าใด โอกาสที่ประชาชนจะรับทราบถึงเนื้อหาสาระของการปกครองระบบนี้ก็จะมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบประชาธิปไตยของประชาชนก็จะเพิ่มพูนขึ้น

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการให้การ เรียนรู้ทางการเมืองนี้ นับเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มิมีการศึกษาและการเมืองการปกครองอยู่ในระดับต่ำ ยึดมั่นอยู่กับค่านิยมและทัศนคติเก่า ๆ ทำให้ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับระบบการเมืองสมัยใหม่ได้ หนังสือพิมพ์จะช่วยลดช่องว่างดังกล่าว โดยการเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวของสังคม รวมทั้งการเสนอบทความและสารคดี อธิบายให้ประชาชนได้ตระหนักและเข้าใจถึงระบอบการปกครองสมัยใหม่ ทำให้ประชาชนรู้จักพัฒนาตัวให้เข้ากับระบบการเมืองแบบใหม่ เข้าใจการกระทำและให้ความร่วมมือกับรัฐบาล เรียนรู้หน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม มีผลให้การพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยทาง เป็นไปได้ บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการให้การ เรียนรู้ทางการเมืองสามารถแสดงออกได้ ในหลายกรณี ได้แก่

การลงข่าวการเมือง การลงข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของรัฐบาลหรือนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จัดเป็นการให้การ เรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม โดยเฉพาะถ้าลงข่าวในเชิงที่จะให้ข่าวสารข้อมูลอย่างละเอียดถูกต้อง เช่น การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข่าวการร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนั้น การลงข่าวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของบุคคลสำคัญในทางการเมืองหรือรัฐบาล ยังช่วยให้ผู้อ่านเรียนรู้กลไกทางการเมืองอย่างจริงจังมากขึ้น ซึ่งอาจมีผลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเก่า ๆ ของผู้อ่านด้วย เช่น การลงข่าวเกี่ยวกับการลาออกจากตำแหน่งของผู้นำทางการเมือง เพื่อรับมือกับข้อต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น หรือ เนื่องจากเกิดความแตกแยกภายในรัฐบาล ย่อมสร้างความคิดทางการเมืองแก่ประชาชนตามวิถีทางของระบอบการปกครอง ทำให้ผู้อ่านได้ เรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางการเมืองในระบอบใหม่

นอกจากข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในแล้ว ข่าวการเมืองต่างประเทศก็มีส่วนให้การ เรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนได้อีกด้วย เพราะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์

ของประเทศอื่น การที่หนังสือพิมพ์ติดตามท่าชาวต่างประเทศที่สำคัญมาลงอย่างสม่ำเสมอจะมีผลช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยในต่างประเทศต่าง ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับประเทศของตน อันมีผลทำให้โลกทัศน์ทางการเมืองของประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปกว้างขวางยิ่งขึ้น

การเสนอบทความและสารคดีทางการเมืองซึ่งมุ่งให้ความรู้ โดยการเสนอบทความและสารคดี ซึ่งให้ความรู้ทางการเมืองทางทฤษฎี โดยเหตุที่ประชาชนส่วนใหญ่นับในประเทศกำลังพัฒนาการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองมากนัก ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่จะเป็นผู้ให้คำอธิบายทฤษฎีทางการเมืองและศัพท์ทางการเมืองใหม่ ๆ ด้วยประโยคและถ้อยคำง่าย ๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการให้ความรู้ในเชิงเปรียบเทียบ เช่น การเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ หรือมีฉะนั้นก็อาจนำทฤษฎีและแนวความคิดทางการเมืองของนักปราชญ์บางท่านมาลงโดยตรงหรือการเสนอบทความซึ่งให้ความรู้ทางการเมืองตามเหตุการณ์ทางการเมืองซึ่งจะให้ความรู้แก่ประชาชนให้ทันกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของเหตุการณ์และกลไกทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และความรู้สึกต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เหตุการณ์ทางการเมืองนั้น ๆ ด้วย เช่น เมื่อจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หนังสือพิมพ์ก็อาจจะอธิบายให้ประชาชนได้เห็นถึงระเบียบและวิธีการของการเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนได้มีความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น หรืออาจชี้แจงให้ประชาชนได้เข้าใจถึงความสำคัญในการกระทำตามหน้าที่ และใช้สิทธิของเขานในการเลือกตั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ อาจเป็นการเสนอบทความหรือสารคดีที่ให้ความรู้ทางการเมืองต่างประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่น่ายกย่องหรือสมควรที่จะเป็นแบบอย่างให้บุคคลได้ปฏิบัติตาม เช่น การลงบทความเกี่ยวกับประวัติและการดำเนินงานของบทบาท คานธี ซึ่งให้เห็นถึงการเสียสละเพื่อประเทศชาติ เป็นต้น

การเสนอบทความและสารคดีทางการเมืองซึ่งมุ่งเน้นทางแสดงความคิดเห็น เป็นการเสนอบทความเชิงเสนอความเห็น แต่ก็อาจเป็นบทความและสารคดีที่มีพื้นฐานทางวิชาการ และประกอบไปด้วยเหตุผล การให้ความรู้ทางการเมืองในแง่ของการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์นั้นมักจะเป็นไปอย่างกว้าง ๆ ในช่วงระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของเหตุการณ์ หรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การลงบทความ วิเคราะห์ปัญหาทางการเมืองเกี่ยวกับประชาธิปไตยกับประชาธิปไตยแบบไหนจะดี และเหมาะสมกว่ากัน เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์สามารถมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งทางการเมืองของผู้่านอยู่มาก โดยหนังสือพิมพ์สามารถช่วยและชักนำให้ผู้อ่านได้ครุ่นคิดถึงสิ่งที่หนังสือพิมพ์เห็นว่าสำคัญ ซึ่งในบางครั้งผู้อ่านจะเชื่อหรือมีความรู้สึกเห็นคล้อยตามไปกับบทความนั้น ๆ หรือบางครั้งอาจไม่เห็นด้วยกับทัศนะหรือเนื้อหา แต่ไม่ว่าผู้อ่านจะมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อสิ่งที่ตนอ่าน หนังสือพิมพ์จะเป็นผู้ช่วยกระตุ้นให้บุคคลนั้นมีความตื่นตัวทางปัญญา ถ้าหนังสือพิมพ์เสนอสิ่งที่ เป็นปัญหาสังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจ ผู้อ่านก็จะมี ความตื่นตัวในเรื่องนั้น ๆ ตามไปด้วย ฉะนั้น หนังสือพิมพ์จึงสามารถที่จะ เป็นผู้ปลุกฝังและให้การเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง

จากกรอบทฤษฎีและแนวความคิดที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าสื่อมวลชนโดยเฉพาะ หนังสือพิมพ์ได้มีบทบาทในฐานะผู้กำหนดวาระพิจารณาและสามารถให้การเรียนรู้ทางการเมืองกับประชาชนผู้รับสารได้ ผู้ศึกษาจึงได้ใช้เป็นแนวทางหรือกรอบในการศึกษาและสรุปผลการศึกษานครั้งนี้